

فصل چهارم

قرآن

نام‌های قرآن

متداول‌ترین و معروف‌ترین نام کتاب خدا، قرآن است که به زبان عربی بر پیامبر (ص) نازل شده است. مفسران و عالمان قرآن با استناد به اوصاف قرآن حدود ۵۰ تا ۵۵ اسم برای آن بر شمردند که برجسته‌ترین آن «کتاب» است.

اسم‌های دیگر قرآن

کلام الله، ذکر، نور، فرقان، ذکری، حکم، حکمت، شفاء و

از میان اوصافی که در خود قرآن برای آن یاد شده است چند وصف بسیار مشهور شده است از جمله: مجید، کریم، مبین، عزیز.

عقاید مختلف در بیان وجه تسمیه قرآن

مشهورترین قول: قرآن مصدر (قرأ) به معنی خواند و آن مصدر است به معنی اسم مفعول یعنی مقروء همچنانکه کتاب هم مصدری است به معنی اسم مفعول یعنی مکتوب.

چگونگی نزول قرآن

مشهور این است، که قرآن طی بیست و سه سال بر پیامبر اکرم (ص) فرود آمد. علت تدریجی بودن نزول آیات مربوط بودن آنها به وقایع و حوادثی بوده است که می‌بایست، آیات در ارتباط با آنها بر پیامبر اکرم فرود آید.

اقوال مختلف در خصوص رفع تناقض بین دفعی یا تدریجی فرو فرستادن قرآن

کیفیت فرو فرستادن قرآن بر حضرت رسول از طریق جبرئیل:

- حضرت رسول اکرم (ص) از صورت بشری بدر آمده و به صورت فرشته در می‌آمده است.

- جبرئیل به صورت بشری در می‌آمده است.

گردآوری قرآن

- قرآن توسط کسانی که خواندن و نوشتن می‌دانستند بر روی چرم‌پاره‌ها، شاخه‌های خرما، استخوان‌های شانه شتر، سنگ‌های پهن و غیره نوشته می‌شد.
- مشهورترین قول این است که حافظان و قراء قرآن در زمان رسول اکرم ۴ نفر بودند.
- به نظر مفسران شیعه و سنی علی (ع) در این جمع نخستین آنها از لحاظ تدوین، تفسیر، و بیان علوم آن و شناساندن ناسخ و منسوخ و اقسام قرآن بوده است.
- مشهورترین کاتبان قرآن علی بن ابی طالب (ع)، عثمان بن عفان، زید بن ثابت و ابی بن کعب بوده‌اند که علاوه بر وحی، نامه‌های آن حضرت را هم می‌نوشتند.
- فکر جمع‌آوری قرآن از زمان رسول خدا وجود داشت.
- بخاطر جلوگیری از اختلافات بین مسلمانان، عثمان دستور داد بر اساس مصحف زید، مصحفی درست کنند که اساس و امام باشد.

تقسیم قرآن

- قرآن مجید از سوره‌هایی تشکیل یافته که شماره آیه‌های آن از ۳ تا ۲۸۶ آیه در نوسان است و برخی از سوره‌ها یک یا دو و یا بیشتر نام دارد.

نامگذاری سوره‌ها

- گاهی به اعتبار آغاز آن بوده است. گاهی بخاطر اختصاص آن به موضوعی خاص بوده است. گاه وجه تسمیه سوره‌ها به سبب فصوص موجود در آنها است. برخی نامگذاری به نام، حروفی که سوره با آنها آغاز شده است.
- شماره سوره‌های قرآنی که امروز در دست مسلمانان است ۱۱۴ سوره است.
- از حیث بلندی و کوتاهی نیز سوره‌ها را به دسته‌هایی همچون «السبع الطوال»، «المئون»، «المثانی» و «المفصل» تقسیم کرده‌اند.

اقوال مختلف درباره سوره‌های مکی و مدنی

- سوره‌ها را بر حسب این که در مکه نازل شده یا در مدینه، مکی یا مدنی می‌گویند.

۱) مکی؛ سوره‌ها یا آیاتی است که پیش از هجرت پیامبر اکرم از مکه به مدینه نازل شده و مدنی سوره‌هایی است که پس از هجرت نازل شده است حتی اگر این که در سال فتح مکه نازل شده باشد و یا در سفرهایی که پیامبر در مدینه نبوده است نازل شده باشد.

۲) مکی سوره و آیاتی که در مکه نازل شده حتی پس از هجرت باشد و مدنی سوره‌ها و آیاتی است که در مدینه نازل شده است. بنابراین قول، آیاتی که در سفرها نازل شده نه مکی است و نه مدنی.

۳) مکی، سوره‌ها و آیاتی است که خطاب به مردم مکه نازل شده است و مدنی سوره و آیاتی است که در خطاب به مردم مدینه آمده است.

دو شیوه در خصوص شناخت مکی یا مدنی بودن سوره مطرح است:

الف: شیوه استقرایی

ب: شیوه استنباطی که اعتماد بر عقل دارد و آن را «قیاسی» هم نامیده‌اند.

روش بهتر در شناخت مکی و مدنی بودن قرآن:

توسل به هر دو راه استقراء و استنباط. برخی دانشمندان نیز چند اساس برای تشخیص مکی از مدنی وضع کرده‌اند و از جمله گفته‌اند:

«یا ایُّها الناس» خطاب به اهل مکه است. خطاب به تعبیر «یا ایُّها الذین آمنوا» به اهل مدینه.